

DE VOORBEREIDING VOORKENNIS ACTIVEREN ○

IN DE KLAS

'Volkorenmeel is meel dat van de hele graankorrel wordt gemaakt en veel gezonder dan wit meel.'

'Onderzoek verschillende graan- en meelsoorten met een loep.'

'Wit meel of bloem wordt gemaakt van het binnenste van de graankorrel. Na het malen worden alle vezeltjes en vliesjes uit het meel gezeefd.'

TIJD: afhankelijk van groep en gekozen traject 60 tot 120 minuten

BENODIGDHEDEN:

- Digibord met website www.edetoenenu.nl
- Praatplaten
- Oude plattegrond
- Eventueel Hedendaagse plattegrond
- Eventueel Brief voor Thuis

EXTRA:

graankorrels, stenen, vijzels en loep

WERKVORMEN:

klassikaal gesprek, spelletje in groepsverband, individueel

Stap 1: Klassikaal gesprek

In de 1^e les maken de leerlingen kennis met het thema door een klassikaal gesprek met gebruik van beeldmateriaal met molenonderwerpen ([praatplaten op www.edetoenenu.nl](http://www.edetoenenu.nl)).

De praatplaten bestaan uit een afbeelding van de Concordiamolen, een afbeelding van een molenaar die meel weegt en een speelkaart uit een oud kwartetspel. Om dit gesprek goed te kunnen begeleiden is voor leerkrachten achtergrondinformatie beschikbaar in deze handleiding zie [Hoofdstuk extra informatie en inspiratie](#).

TIPS & TRICKS

DIFFERENTIATIE EN VERDIEPING

- Groep 4: Oude en nieuwe kaarten vergelijken: waar stonden vroeger de molens in Ede? Welke molens bestaan nog en welke zijn 'verdwenen'?
- Groep 1 t/m 4: Liedje *Zo gaat de molen* leren en uitleggen
- Groep 1 t/m 4: voorlezen *De wolf met de zeven geitjes / De molenaar en de eikelbijter*, zie www.nationalemolendag.nl
- Groep 1 t/m 4: Molens hebben veel verschillende functies. De meest bekende voor ons is het malen van graan. Graankorrels worden fijngezeven tot meel tussen twee stenen. Voordat de leerlingen dat in het echt gaan zien, kunnen ze dit uitproberen in de klas. In groepjes krijgen de leerlingen 2 stenen en een handje graan, zal het gaan lukken? (NB: vijzels gebruiken). Van deze gemalen graankorrels kun je pannenkoeken en brood bakken!

Suggesties voor gespreksonderwerpen:

Wat is een molen? Waaraan herken je een molen? Hoe werkt een molen? Hebben we nog steeds molens nodig? Wat voor soort molen is dit? Waarom zijn deze molens er nog?

- *Oude molens en nieuwe molens:* hoe zien oude molens eruit? Ken je ook moderne molens? Waarvoor zijn de oude molens? En de nieuwe?
- *Graan, malen, meel en brood:* waarvan is brood gemaakt? En meel? En die graankorrels, hoe wordt daar meel van gemaakt?
- *Wit brood en bruin brood:* hoe zit dat met wit en bruin brood? Wat is het verschil en waardoor komt dat? (eventueel illustreren met echte bloem en volkoren meel)
- *Molens om het land droog te maken, molens om hout te zagen:* molens werden niet alleen gebruikt om graan te malen. Er zijn ook houtmolens of molens om het water op te pompen.

Stap 2: Molens op de kaart

De klas wordt in groepjes van 4 verdeeld. Per groepje krijgen de leerlingen een oude plattegrond van Ede waarin molentjes zijn getekend – kunnen ze deze vinden? Kunnen ze deze tellen? Hoeveel molens waren er in Ede?

Groep 3 en 4 mogen proberen deze oude kaart naast een hedendaagse plattegrond te leggen om te kijken of ze de molens op de hedendaagse kaart kunnen lokaliseren.

Stap 3: Een monument in jouw buurt?

Kennen de leerlingen nog meer bijzondere gebouwen van vroeger in hun omgeving? Zijn daar ook gebouwen bij met een bijzondere functie als de molen?

Bespreek de *Brief voor Thuis* (bijlage op www.edetoenenu.nl), de leerlingen krijgen een brief mee waarin wordt gevraagd in de omgeving van hun huis een bijzonder gebouw te zoeken. Welk gebouw is dat? Waarom is het bijzonder? Kunnen ze het natekenen?

Binnen de gemeente Ede is een aantal molens dat bezocht kan worden en die aansluiten bij het thema *MONUMENTEN molens in Ede* voor groep 1 t/m 4. De Concordiamolen en de Keetmolen hebben bovendien een mooie bezoekersles ontwikkeld aansluitend op deze erfgoedleerlijn. Bezoek de website www.edetoenennu.nl voor het meest recente aanbod, details over het lesmateriaal, de molens die bezocht kunnen worden en contactgegevens of lees dit hoofdstuk.

Om uw bezoek aan de erfgoedinstelling van uw keuze te plannen, neemt u contact op met de desbetreffende erfgoedinstelling via www.edetoenennu.nl. Kies voor een bezoekles uit één van de volgende molens:

1.

Instelling: [Concordia Molen](#)
Onderwerp: kennismaken met de Concordiamolen, hierbij komen de volgende onderwerpen aan de orde: de techniek van de molen, producten uit de molen en het proces van graan tot brood.

2.

Instelling: [Keetmolen](#)
Onderwerp: kennismaken met de Keetmolen, hierbij komen de volgende onderwerpen aan de orde: de techniek van de molen, producten uit de molen en het proces van graan tot brood.

Op bezoek in de Concordia molen in Ede

DE AFSLUITING REFLECTEREN: ORDENING EN SAMENVATTING ●

'Hoeveel kost
één brood?
Hoeveel kosten
3 broden dan?'

'Gebruik een
broodbakmachine
in de klas – dan gaat
het lekker ruiken.'

IN DE KLAS

TIJD: afhankelijk van groep en gekozen traject 60 tot 120 minuten

BENODIGDHEDEN:

- De ingevulde Brief voor Thuis
- Instructies Windmolentje Maken
- Eventueel kleurplaat

WERKVORMEN:

klassikaal (gesprek), in groepjes (naspelen bakker en molenaar),
individueel (verslag maken in de vorm van windmolentje)

Tijdens de 1^e les hebben de leerlingen met elkaar gepraat over molens, graan, meel, brood, de wind en oude en nieuwe molens. Ze hebben een oude plattegrond van Ede bekeken en geteld hoeveel molens erop staan. Bovendien hebben ze hun eigen omgeving onderzocht op bijzondere oude gebouwen.

Stap 1:

Tijdens de afsluitende les worden de tekeningen van oude gebouwen die de leerlingen thuis hebben gemaakt bekeken en besproken.

- Welk gebouw heb jij getekend?
- Waarom vind jij het bijzonder?
- Waarvoor is het ooit gebouwd?
- Gebruiken we het nog steeds?
- Zijn er nog andere bijzondere gebouwen waar je meer van zou willen weten?

TIPS & TRICKS

DIFFERENTIATIE EN VERDIEPING

In een *filosofeergesprek* kan tijdens de afsluitende les het volgende besproken worden:

- Nu wordt meel in de fabriek gemalen, een molen met wind is eigenlijk heel ouderwets, die kunnen we net zo goed afbreken.

Groep 1 t/m 4: tijd over? In [bijlage 5](#) is een kleurplaat beschikbaar die aansluit bij het thema.

Groep 1 t/m 4: op www.moleneducatief.nl zijn talloze extra lessuggesties beschikbaar. Verhalen, liedjes, knutseltips, recepten, kleurplaten en spelletjes. Hiermee zijn de lessen rondom dit thema uit te breiden.

Werk rondom de molen

Tijdens de 2^e les zijn de leerlingen op bezoek geweest bij een molen. Ze hebben de wieken van dichtbij bekeken, graan en meel in hun handen gehad, de stenen waartussen het graan wordt gemalen gezien en gepraat met de molenaar.

Stap 2:

De leerlingen spelen het proces van graan tot brood na. Welke beroepen zijn er allemaal nodig?

- **de boer die het graan zaait en oogst:** verkleden als boer en graan in potjes zaaien
- **de chauffeur die graan naar de molen brengt:** hoe ging dat? Met paard en wagen?
- **de molenaar die het graan maalt:** meel in zakken doen en afwegen
- **de bakker die de broden bakt:** broodjes (eetbare of van brooddeeg) bakken, zie www.moleneducatief.nl
- **de bakker die het brood verkoopt:** winkeltje spelen
- **de klanten die het brood komen kopen:** rekenen met geld

Stap 3:

Tot slot maken de leerlingen zelf een windmolentje met papier en een stokje, zie voor instructies de [bijlage op www.edetoenennu.nl](#).

EXTRA INFORMATIE EN INSPIRATIE

1. Extra informatie op internet

- Verhaal van Ede via www.regiocanons.nl en www.mijngelderland.nl
- Concordiamolen via www.ede.nl, Wikipedia en www.mijngelderland.nl
- Doesburgermolen via www.doesburgermolen.nl, www.ede.nl, Wikipedia, www.molens.nl, en www.molendatabase.nl
- Keetmolen via www.molens.nl

2. Lessuggesties op internet

- Op www.moleneducatief.nl zijn talloze extra lessuggesties beschikbaar. Verhalen, liedjes, filmpjes, knutseltips, recepten, kleurplaten en spelletjes. Hiermee zijn de lessen rondom dit thema uit te breiden.
- Op de website www.juf2juf.info vind je leuke opdrachten voor in de klas over broodbakken, graan, meel en malen.

Speltbrood

3. Voorlezen in de klas

Arend van Dam & Alex de Wolf – *Lang geleden...* *De Geschiedenis van Nederland in vijftig voorleesverhalen*. Van Holkema & Warendor

De molenaar weegt het meel.

5. Filmpjes voor in de klas

- [SchoolTV Graan malen in de molen](#)
Een molenaar maalt graan in een korenmolen tot meel. De wieken van de molen draaien. Hierdoor kan het graan gemalen worden. Gemalen graan noemen we meel. Het meel gaat in zakken om verkocht te worden.
- [SchoolTV Hoe werkt een molen?](#)
Een molenaar laat zien hoe je met een molen het water in de polder op het juiste niveau houdt.
- [SchoolTV Een hele rij molens.](#)
Molens werden vroeger veel gebruikt in Nederland. Maar waarvoor?

CONTACT / COLOFON / DISCLAIMER

CultuurPunt Ede

E: leerlijnergoed@cultura-ede.nl

T: 0318 672 810

Uitvoering

Opzet en advies leerlijn:

Onderwijskundigen Zeeman & de Regt,

www.zeemanderegt.nl

*Ontwikkelen en uitvoer leerlijn / advies en begeleiding
culturele instellingen:*

Sarah van Veldhuizen – museumeducatie,

www.chromeyellow.nl

Website: Geralda van Ginkel (vormgeving), Jan ten
Hoopen (bouw), Sarah van Veldhuizen (inhoud)

Vormgeving: Geralda van Ginkel | grafisch ontwerp

www.vanginkelgrafischontwerp.nl

Redactie: Peter van Beek, Machteld Haring,

Sarah van Veldhuizen

CultuurPunt.
voor cultuureducatie in het primair onderwijs Ede

Zeeman deRegt
ONDERWIJSKUNDIGEN

Sarah van Veldhuizen

**FONDS VOOR
CULTUUR
PARTICIPATIE**

GERALDA VAN GINKEL |
GRAFISCH ONTWERP

*Dit project is (mede) mogelijk
gemaakt door het Fonds voor
Cultuurparticipatie.*

Auteurs- en beeldrecht

Het auteursrecht op de site en dit educatieve product berust bij CultuurPunt Ede.

We hebben ons best gedaan zoveel mogelijk beeldrecht eigenaren te achterhalen en hen om toestemming gevraagd. In enkele gevallen was het niet mogelijk de eigenaren te vinden. Mocht u menen rechten te hebben op beeldmateriaal, neem dan contact op via leerlijnergoed@cultura-ede.nl.

Beeldmateriaal

De meeste foto's in de handleidingen en bijlagen zijn beschikbaar gesteld door het Gemeentearchief Ede.

Inhoud

Aan de samenstelling van de website en het educatieve product wordt veel zorg besteed. Toch kan het voorkomen dat de inhoud onvolledig of onjuist is. Heeft u fouten of tekortkomingen ontdekt, neem dan contact met ons op via leerlijnergoed@cultura-ede.nl. De informatie kan zonder voorafkondiging wijzigen. Hierdoor kunnen aan de website geen rechten worden ontleend.

Hyperlinks

De website en de handleidingen bevatten diverse hyperlinks naar sites die buiten het domein van CultuurPunt Ede liggen. Deze hyperlinks zijn opgenomen als extra service en geven vaak meer informatie over het betreffende onderwerp. CultuurPunt Ede is echter niet verantwoordelijk voor de inhoud van deze sites.

Mogelijk gemaakt door

De erfgoedleerlijn Ede is financieel tot stand gekomen met behulp van het Fonds voor Cultuurparticipatie en de Gemeente Ede.

Met dank aan:

Scholen:

School met de Bijbel de Valk
School met de Bijbel 'Ruitenbeek'
Stadhouder Willem III School
Koning Davidschool
CNS de Caleidoscoop

Erfgoedorganisaties:

Buurt Ede-Veldhuizen
Concordiamolen
Historisch museum Ede
Geldersch Landschap en Kasteelen
Gemeentearchief Ede
Gemeente Ede, archeologie
Het Nationale Park de Hoge Veluwe
Keetmolen
Kijk- en Luistermuseum Bennekom
Kröller Müller Museum
Kruidenierswinkel Lammert van de Bospoort
Museum Oud-Lunteren
Museumvliegbasis Deelen
Nederlands Tegelmuseum Otterlo
Platform Militaire Historie Ede

© Ede 01 / 2016